

*Doc. dr. Suada Buljubašić, Odsjek za socijalni rad Fakulteta političkih
nauka Sarajevo*

UTJECAJ NASILJA NAD DJECOM NA POREMEĆAJE U PONAŠANJU

Sažetak

Nasilje nad djecom ozbiljan je društveni problem, koga nije pošteđena ni naša zemlja.

Uprkos nedostatku zvaničnih statističkih podataka o nasilju u porodici, a posebno nad djecom, ono je sve prisutnije. Naime, službe koje se, između ostalog, bave i nasiljem nad djecom sve češće su suočene sa ovim problemom. Međutim, strahuje se da je tamni broj slučajeva nasilja nad djecom puno veći, posebno zbog činjenice da se o ovom problemu ne želi javno govoriti. Kao glavni uzroci nasilja označavaju se: velika nezaposlenost, pad životnog standarda i sve veće siromaštvo, koje u značajnoj mjeri utječe na porodične prilike, kako u materijalnom pogledu tako i u odgoju djece. Pored toga, kao uzroci nasilja označavaju se loši unutarporodični odnosi i prisustvo asocijalnog ponašanja članova porodice. Nasilje nad djecom mogu činiti pojedinci, ali i institucije. Posljedice koje mogu imati djeca izložena nekom od oblika nasilje su nesagledive. Posebna opasnost, a na šta upozoravaju brojna istraživanja rađena van prostora naše zemlje, jest ta što osobe koje su u djetinjstvu bile izložene nekom od oblika nasilja i same, kao odrasle osobe, postaju nasilnici. Upravo zbog ovih razloga ovom se problemu mora posvetiti veća pažnja u svim segmentima našeg društva.

Ključne riječi: *nasilje, nasilnik, fizičko zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje, poremećaji u ponašanju, delinkventno ponašanje*

Uvod

Nasilje nad djecom je ozbiljan i složen društveni problem, koji ima brojne uzroke, i čije su posljedice nesagledive.

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, nasilje je namjerna primjena fizičke sile ili moći kao stvarne, ili sa ciljem zastrašivanja, prema sebi, drugoj osobi, grupi, ili zajednici, a koja rezultira - ili postoji velika vjerovatnoća da će rezultirati - povređivanjem, smrću, osjećanjem uskraćenosti, psihičkim poremećajima, ili smetnjama u razvoju.

Kod nas se pod pojmom nasilja nad djecom najčešće podrazumijevaju odnosi i ponašanja pojedinaca i/ili institucija prema djetetu kojima se ugrožava, ili na bilo koji način ometa, normalan fizički i psihički razvoj djeteta, zadovoljavanje njegovih potreba, prvenstveno za njegom, ishranom, zdravstvenom zaštitom itd., te integritet ličnosti. Iz ove definicije vidljivo je da nasilje nad djecom mogu provoditi pojedinci, što podrazumijeva odrasle osobe i drugu djecu, te različite institucije u kojima dijete povremeno ili stalno boravi. Nasilje nad djetetom obuhvata čitav niz različitih nedopuštenih aktivnosti namjernog povređivanja djeteta, kao što su: sve vrste zlostavljanja, dječija pornografija i navođenje na prostituciju, radna eksploatacija, te zloupotreba djeteta u političke i vjerske svrhe.

Ovako širokom definicijom želi se, prvenstveno, ukazati na činjenicu da nasilje nad djetetom mogu činiti odrasle osobe i djeca, kao i različite institucije, da ono uključuje odnose i različite oblike ponašanja činjenja, ili nečinjenja, u odnosu na ličnost i potrebe djeteta, kao i da ostavlja posljedice na dijete jer utječe na psihički, fizički i emocionalni razvoj djeteta.

Pod pojmom zlostavljanje djece najčešće se podrazumijevaju: fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje, te zanemarivanje djece.

Fizičko zlostavljanje

To je fizičko povređivanje djeteta od strane druge osobe. Najčešće, djecu fizički zlostavljaju njihovi roditelji, posebno oni koji ne razlikuju korektivne i disciplinske mjere od zlostavljanja. Tako je za fizičko zlostavljanje karakteristično da djeca po sebi imaju neobjašnjive modrice, posjekotine, ogrebotine, opekotine,

iščupanu kosu, izbijene ili klimave zube, a ponekad i prijelom kostiju. Stručnjaci različitih profila koji rade sa djecom ističu da se fizičko zlostavljanje odražava i na ponašanje djeteta. Najčešće se promjene u ponašanju ispoljavaju tako što je dijete: plašljivo i boji se fizičkog kontakta, povučeno je, izolirano ili agresivno, destruktivno je prema sebi ili drugima, ima loše socijalne odnose, ima lošu koncentraciju i slab uspjeh u školi, pokazuje različite oblike poremećaja u ponašanju, često i delinkventno, prisutan je strah od odlaska kući itd. Često se ova djeca kreću sa nelagodom zbog fizičkih ozlijeđa i žale se na bolove u glavi i stomaku. Pored toga, karakteristično je da ova djeca, u želji da sakriju ozljede, nose odjeću neprimjerenu vremenskim prilikama.

Emocionalno zlostavljanje

Ono podrazumijeva obrazac ponašanja odraslih osoba ili djece koji destruktivno djeluje na emocionalni razvoj i osjećaj vlastite vrijednosti djeteta. Ova vrsta zlostavljanja najčešće se ispoljava kroz ravnodušnost odraslih prema djetetu, agresivnim i nerealnim zahtjevima koji odrasli postavljaju prema djetetu, neispunjavanje djetetovih potreba za pažnjom, brigom i ljubavlju, neophodnih za zdrav psihički razvoj. Također, emocionalno zlostavljanje je i stalno kritiziranje djeteta, izrugivanje, vrijeđanje, odbacivanje, ismijavanje i sl.

U literaturi se, najčešće, emocionalno zlostavljanje dijeli u sljedeće grupe, i to: odbacivanje, ponižavanje, teroriziranje, izolacija i manipulacija, a unutar ovih grupa navode se ponašanja koja su karakteristična za tu vrstu emocionalnog zlostavljanja.

Za odbacivanje je karakteristično da se potpuno, ili djelomično, ignoriraju potrebe djeteta za pažnjom, brigom, ljubavlju i razumijevanjem, i sa djetetom se razgovara samo kada je to neophodno.

Ponižavanje se ispoljava kao vrijeđanje, ismijavanje, izrugivanje, imitiranje djetetovih nedostataka, ponižavanje pred drugim, vikanje, psovanje i sl.

Teroriziranje karakterizira prisiljavanje djeteta na neke aktivnosti zastrašivanjem, izazivanje ekstremnog straha, prijetnje da će dijete biti ostavljeno, prodano ili odvedeno u neko okruženje koje dijete ne voli, prijetnja ili uništenje djetetu vrijednih stvari, povređivanje voljenih osoba djeteta ili kućnih ljubimaca.

Izolacija se manifestira u sprečavanju kontakata djeteta s drugim osobama, sprečavanje izlaska iz kuće, zaključavanje i sl.

Manipulacija je takav oblik emocionalnog zlostavljanja kad se manipulira djetetovim osjećajima sa ciljem rješavanja nekih problema roditelja, i najčešće se događa u toku razvoda braka roditelja.

Djeca koja su izložena nekom od oblika emocionalnog zlostavljanja često su razdražljiva, povučena u sebe, neposlušna, sklona laganju i izbjegavanju obaveza, imaju slab uspjeh u školi, a neki od njih imaju i delinkventno ponašanje. Psiholozi navode da se emocionalno zlostavljana djeca prepoznaju po tome što osjećaju tugu i potištenost, strah, nesigurnost, zabrinutost, usamljenost, krivnju, i nepovjerljiva su prema drugima. Pored toga, ova djeca često imaju lošu sliku o sebi, probleme sa spavanjem, lošu koncentraciju i različite bolove koji nemaju medicinsko objašnjenje, a najčešće se manifestiraju kao glavobolje i stomakobolje. Međutim, niti jedna od ovih karakteristika ne znači, odnosno nije siguran pokazatelj, da je dijete izloženo emocionalnom zlostavljanju. Sigurno je da, ukoliko je kod jednog djeteta prisutno više ovih znakova i ukoliko su oni intenzivniji, postoji više razloga za brigu i sumnju da je dijete zlostavljano.

Seksualno zlostavljanje

Ova vrsta zlostavljanja obuhvata čitav niz različitih aktivnosti, i ne podrazumijeva samo spolni odnos. Zapravo, ova vrsta zlostavljanja može imati formu dječije pornografije, seksualnog dodirivanja, masturbacije, zajedničkog gledanja pornografskih časopisa i filmova, vaginalnog, oralnog ili analnog kontakta, odnosno seksualnog odnosa. Posebno je zabrinjavajuće da dijete može biti seksualno zlostavljano od najranije dobi a da ono, jednostavno, nije u stanju shvatiti šta mu se događa.

Zlostavljači rijetko koriste silu, odnosno fizičku agresiju, te djecu, obično, podmićuju davanjem novca ili kupovinom različitih poklona, i istovremeno na djecu prebacuju odgovornost. Na ovaj način djeca se osjećaju krivom i odgovornom za to što im se događa te ona o tome šute i ne pričaju drugim osobama. Nerijetko, zlostavljači djecu obavezuju čuvanjem *tajne*, upotrebljavajući različite metode prisile i zastrašivanja, odnosno prijetnji. Zato su zastrašujući i zbunjujući aspekti seksualnog zlostavljanja *tajnovitost i saučesništvo*.

Seksualno zlostavljana, posebno mlađa, djeca najčešće se prepoznaju kroz igru, crtež ili priču. Naime, ova djeca često imaju karakteristične motive likovnog izraza i specifičan, seksualno obojen, način ponašanja. Kod djece koja su izložena ovoj vrsti zlostavljanja javljaju se mnogi zdravstveni problemi i poremećaji u ponašanju. Tako su za ovu djecu karakteristične promjene u raspoloženju, povlačenje, depresija, izoliranost, osjećaj srama, krivnje, tjeskobe, bespomoćnosti, iznenadno i neobjašnjivo agresivno ponašanje i bunt, noćne more i problemi sa spavanjem, strah od fizičkog kontakta, iznenađan strah od specifičnih mjesta, ljudi i stvari, loša koncentracija i odsutnost, popuštanje u uspjehu u školi i sl. Kod ove djece mogu se javiti i bolovi, svrbež, krvarenje ili ozljede u predjelu intimnih dijelova, genitalne infekcije, glavobolje, bolovi u trbuhu, naglo gubljenje ili dobivanje na težini, a kod djevojčica i mensturalne smetnje i trudnoća. Samouništavajuća ponašanja seksualno zlostavljane djece kad dođu u doba adolescencije mogu kulminirati samoubistvom, jer se samoubistvo vidi kao jedini mogući odgovor i izlaz iz situacije u kojoj su se bez svoje krivnje našli.

Brojna istraživanja u svijetu pokazuju da 80% do 90% zlostavljača jesu djeci poznate osobe, i najčešće su to osobe muškog spola. Među osobe koje mogu zlostavljati dijete ubrajaju se roditelji (najčešće otac), ostala rodbina, ili osobe koje su bliske porodici i koje dijete dobro poznaje. Ova vrsta zlostavljanja događa se u svim kulturama, klasama i rasama, bez obzira na standard i obrazovni nivo. Treba posebno istaći da je zlostavljač taj koji je odgovoran za svoje ponašanje, a dijete je žrtva, i nikada ono ne može biti odgovorno ili se smatrati saučesnikom u seksualnom zlostavljanju. Posljedice seksualnog zlostavljanja su trajne i one neće proći tokom vremena, osim u slučaju da dijete dobije pravovremenu i odgovarajuću psihološku i drugu pomoć.

Zanemarivanje djece

Zanemarivanje predstavlja pasivnost, propusti i nebriga roditelja ili staratelja prema djetetu, uslijed čega dolazi do nezadovoljavanja osnovnih potreba za hranom, odjećom, obućom, zdravstvenom zaštitom, školovanjem i sl. Kao zanemarivanje smatra se i ostavljanje samih kod kuće, bez odgovarajuće brige i nadzora, djece koja se ne mogu samostalno brinuti o sebi.

Zanemarivanje može biti emocionalno i fizičko. Emocionalno zanemarivanje određuje se kao nesposobnost uspostave pozitivne emocionalne veze s djetetom. (Killen, 2001:25) Ono može biti otvoreno ili zatvoreno, i ono se može ispoljiti i prije djetetova rođenja, kroz, naprimjer, konzumiranje alkohola i droga, pušenje, lošu prehranu i sl. Zapravo, djetetove potrebe nisu primijećene, djetetom se niko ne bavi niti pokazuje da je željeno.

Fizički zanemarena djeca su najčešće prljava, izgledaju iscrpljeno, gladno ili mršavo, imaju pohabanu i neprikladnu odjeću i obuću itd. Ponekad takvi roditelji znaju male bebe danima ostavljati bez promijenjenih pelena ili hrane. Često, djetetov plač u takvim slučajevima izaziva agresivnost roditelja, što za posljedicu ima i fizičko nasilje nad djetetom. Treba posebno istaći da i zanemarivanje može biti prikriveno, što znači da dijete može imati brigu, ali nedovoljnu i nekvalitetnu, da može biti odjeveno, ali neprikladno. Zato je otkrivanje zanemarene djece dosta teško i složeno, posebno u siromašnim društvima. Ovaj problem je prisutan i kod nas, jer, zbog velikog broja stanovnika koji žive u siromaštvu, ne može se sa sigurnošću odrediti da li je jedan broj djece zanemaren ili je to posljedica nedovoljnih novčanih primanja njihovih roditelja.

Uzroci nasilja nad djecom

Nasilje nad djecom označava se kao ozbiljan i rastući problem u svijetu. Ono je prisutno u svim društvima, bez obzira da li su ona bogata ili siromašna. Problem nasilja nad djecom prisutan je i u Bosni i Hercegovini, i o njemu se u posljednje vrijeme sve više govori. Međutim, uprkos činjenici da se ovom problemu poklanja sve veća pažnja, on i dalje ostaje skriven od očiju javnosti, sve dok ne dostigne takav stepen da se mora zatražiti pomoć ljekara, policije, ili drugih stručnjaka. Postoje brojni razlozi zašto se o problemu nasilja ne želi govoriti van kuće, a to su, prvenstveno: strah žrtve da će se nasilje pojačati, uobičajeno mišljenje da je to problem porodice, o kojem ne treba pričati drugima, navike toleriranja nasilja u porodici i prihvatanje nasilja kao dijela svakodnevnog života i načina vaspitanja djece i sl.

Istraživanje o temi nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini, a koje je uradila nevladina organizacija „Save the

Children UK“ (2002.),¹ pokazuje da se uzroci nasilja nad djecom mogu podijeliti u dvije grupe, i to: one koji potječu direktno iz društvenog okruženja, i one koji se odnose na samu porodicu. Tako, prema ovom istraživanju, faktori vezani za društveno okruženje su:

- četverogodišnji rat, velika razaranja privrede, infrastrukture i socijalna dezintegracija;
 - dugotrajan i težak oporavak zemlje od posljedica rata;
 - opće siromaštvo u društvu, osiromašenje sve većeg broja porodica i izraženo socijalno raslojavanje;
 - promjena sistema vrijednosti i moralnih normi u društvu, u kojem se kriminal ne sankcionira u dovoljnoj mjeri i nasilnici se nameću kao uzori;
 - prisustvo različitih oblika sukoba u društvu i porast nasilnog rješavanja sukoba;
 - psihološke posljedice rata koje su se odrazile na sve ljude i snižen stepen tolerancije u međuljudskim odnosima;
 - nesigurna budućnost, posebno za mlade ljude;
 - velike, prisilne migracije stanovništva, koje su uzrokovale nesnalaženje roditelja u novoj sredini;
 - veliko prisustvo različitih rizika: dostupnost alkohola i droge djeci bez obzira na uzrast, dostupnost oružja i sličnog, te prisustvo stranih vojnika, za koje neki ispitanici vjeruju da povećava rizik od prostitucije;
 - oslabljeni centri za socijalni rad i druge institucije koje bi trebale da pruže podršku porodici;
 - pitanje adekvatnosti normativno-pravnog sistema za zaštitu djece od nasilja u porodici, ali i na drugim mjestima;
 - marginalizacija djece i njihovih problema.
- Faktori vezani za porodično okruženje su:
- visoka stopa nezaposlenosti roditelja i neriješena osnovna egzistencijalna pitanja porodice;

¹ Istraživanje je provelo osoblje organizacije „Save the Children“ u periodu decembar 2001. - februar 2002. godine na području dvanaest gradova u oba entiteta. U toku istraživanja ostvareno je oko 200 sa djecom oba spola, uzrasta od 9 do 18 godina, i odraslima - roditeljima, osobama zaposlenim u različitim državnim institucijama i saradnicima nevladinih organizacija koje rade sa djecom i za djecu. Mišljenja roditelja i djece prikupljena su metodom fokus-grupa.

- poremećaji u porodičnim odnosima i strukturi porodice, te slabljenje veza između djece i roditelja;
- veliki broj jednoroditeljskih porodica, ali i porodica sa očuhom ili mećehom i njihovom djecom, što stvara drugačiju dinamiku i odnose u porodici;
- Nedovoljno uvažavanje mišljenja djeteta i nepovjerenje roditelja u djecu.

Na osnovu prezentiranih podataka uočljivo je da u našoj zemlji postoje brojni uzroci nasilja, i da su oni vezani i za društveno i za porodično okruženje. Nažalost, otklanjanje ili ublažavanje velikog broja uzroka, posebno onih koji su vezani za društveno okruženje, bit će sporo i dugotrajno i oni će i dalje vršiti utjecaj na same porodice, u većoj ili manjoj mjeri. Neki od ovih uzroka direktno su vezani za rješavanje brojnih problema sa kojima je naša zemlja suočena, a to su, prvenstveno, visoka stopa nezaposlenosti (oko 40%), nesiguran povratak izbjeglih i raseljenih osoba u prijeratna mjesta stanovanja, problemi vezani za školovanje djece i sl.

Ko vrši nasilje nad djecom?

Kao što je već istaknuto, nasilje nad djecom mogu vršiti vršiti odrasle osobe i djeca, te različite institucije. Rezultati istraživanja provedenih u velikom broju zemalja pokazuju da se najviše nasilja nad djecom vrši u porodici i da su članovi porodice identificirani kao nasilnici. Među članovima porodice koji najviše vrše nasilje nad djecom označeni su odrasli muškarci, odnosno očeви, a u znatno manjem broju majke. Očeви su posebno skloni fizičkom zlostavljanju, a znatno manje manje emocionalnom zlostavljanju. S druge strane, majke su sklonije emocionalnom zlostavljanju, ali one u znatno manjem broju vrše fizičko zlostavljanje djece. Pored roditelja, nasilje nad djecom vrše i drugi odrasli članovi porodice, posebno u slučajevima gdje članovi proširene porodice žive u istom domaćinstvu. Nerijetko, pored odraslih osoba, nasilje nad djecom vrše i starija djeca. Zapravo, nasilnici su osobe koje su fizički jače od djeteta, ili su svojim položajem ili ulogom moćnije od djeteta, tako da se dijete, uprkos svojoj želji, ne može zaštititi.

Kada je riječ o nasilju nad djecom u našoj zemlji, situacija nije znatno drugačija. Tako, rezultati pomenutog istraživanja, koje je u Bosni i Hercegovini provela organizacija „Save the Children“,

pokazuju da i djeca i roditelji identificiraju članove porodice kao nasilnike. Naime, 40% djece i 42% roditelja² rekli su da nasilje nad djecom vrše roditelji i/ili ukućani. Djeca, bez obzira na uzrast i spol, smatraju da nasilje nad djecom najčešće vrše odrasli ukućani, i to prvenstveno oni koji su u stalnom kontaktu sa djecom. Po mišljenju djece, nasilnik je najčešće muškarac, ali ne isključuju se ni žene, s tim što postoje značajne razlike u pogledu vrste nasilja, jer su muškarci skloniji fizičkom, a žene psihološkom nasilju. Istraživanjem je, također, utvrđeno da, pored članova porodice, djeca kao nasilnike vide i stariju djecu koja su fizički jača od njih.

Roditelji posebno ističu institucionalno nasilje, koje se, prvenstveno, ogleda u nedovoljno razvijenim kapacitetima državnih službi koje bi trebale da pomognu porodici i zaštite djecu. Oni posebno ukazuju na obrazovni sistem, sistem zdravstvene i socijalne zaštite i policiju. Značajno je istaći da i rezultati istraživanja koje su uradile nevladine organizacije „Naša djeca“ i „Zdrav da ste“ pokazuju da skoro polovina djece obuhvaćene istraživanjem poznaje drugu djecu koju u porodici strogo fizički kažnjavaju. Tako su ova djeca navela slučajeve udaranja djece različitim predmetima i uskraćivanja hrane djetetu zbog lošeg uspjeha u školi.

Profesionalci u državnim institucijama i nevladinim organizacijama misle da su nasilnici najčešće odrasle osobe, uglavnom roditelji, zatim djeca, te institucije sistema, prvenstveno škola i mediji.

Međutim, svi učesnici istraživanja naveli su brojne i ozbiljne poteškoće vezane za identifikaciju nasilja, posebno u slučajevima gdje nema vidljivih tjelesnih povreda. Zanimljivo je da su i *profesionalci* istakli ovaj problem, što ukazuje na mogućnost da oni nisu dovoljno obučeni da prepoznaju neki od oblika nasilja, ili da, zbog ograničenih mogućnosti da pomognu djetetu i porodici, oni ne reaguju i ne evidentiraju slučajeve nasilja nad djecom, posebno u situacijama kada postoji dilema o granici između neprimjerenih vaspitnih postupaka i nasilničkog ponašanja. Sve ovo upućuje na zaključak da se problemu nasilja, u predstojećem periodu, mora

² Postoje značajne razlike u mišljenju roditelja. Tako, majke kao najčešće nasilnike vide roditelje, prvenstveno očeve, a zatim školu. S druge strane, očevi kao najnasilniju vide državu i njene institucije, a zatim roditelje, koji su, po njihovom mišljenju, nasilni prema djeci jer im država ne pruža mogućnost da na jednostavniji i sigurniji način osiguraju porodici egzistenciju i posvete se djeci, i zato se često poseže za nasilnim metodama u komunikaciji i vaspitanju.

posvetiti mnogo veća pažnja, te da *profesionalci* moraju biti educirani kako bi mogli jasno razgraničiti nasilje od vaspitnih postupaka prema djeci. Ovaj problem prepoznale su neke nevladine organizacije i one ulažu značajne napore kako bi se ovi problemi prevazišli. Među brojnim aktivnostima koje se provode na zaštiti žrtava nasilja u porodici posebno je značajno otvaranje „sigurnih kuća“, u kojima se pruža privremeni boravak žrtvama nasilja.

Posljedice zlostavljanja

Zlostavljanje u djetinjstvu ima direktan utjecaj na pet značajnih područja koja su međusobno povezana, i to: neurološki i intelektualni razvoj; školski uspjeh i životna očekivanja; socio-emocionalni razvoj; socijalni odnose i ponašanja; mentalno zdravlje u cjelini. (Ajduković, 2001:61) Posljedice mogu biti neposredne i dugoročne, u svakom od ovih područja, i zavise od uzrasta djeteta i vremenskog perioda u kojem je dijete zlostavljano.

Neurološka oštećenja kod djece dovode do zaostajanja u intelektualnom razvoju, što za posljedicu ima lošiji školski uspjeh, zbog nemogućnosti savladavanja školskog gradiva.

Na području socio-emocionalnog razvoja javljaju se raličiti problemi, kao što su: smanjena samokontrola, niže samopouzdanje i samopoštovanje, nemogućnost kontrole nad životnim događajima, povećana ovisnost o drugim osobama, depresija.

Na području socijalnih odnosa posebno su izraženi problemi slabo razvijene socijalne vještine i socijalne percepcije, te pojava agresije i delinkvencije.

U području mentalnog zdravlja javljaju se različite poteškoće. Tako, neka zlostavljana djeca razvijaju različite odbrambene mehanizme i mehanizme prilagođavanja, kao što su: disocijativnost, odnosno poricanje i potiskivanje osjećaja i događaja, samooptuživanje, idealiziranje zlostavljača, a što je rezultat fragmentacije koja dovodi do nemogućnosti realnog procjenjivanja sebe i drugih. Također, posljedice se mogu ispoljiti i u obliku samodestruktivnog ponašanja, kao što su: samoranjavanja, upotreba alkohola, droga, te spolno rizična ponašanja. Posljedice na mentalnom planu mogu se ispoljiti u obliku različitih vrsta osjećaja, kao što su: panika, strah, nelagoda, tjeskoba, beznađežnost, zbunjenost, usamljenost i sl., a kod neke djece moguća je pojava posttraumatske stresne reakcije.

Pojava delinkventnog ponašanja kod zlostavljane djece

Porodica se često dovodi u vezu sa kriminalitetom i drugim socijalno-patološkim pojavama. Ova patologija može da se ispoljava na području bračnih odnosa, a može da se izražava i u delinkventnom ponašanju djece, kao posljedica negativnih porodičnih utjecaja. Zato se u literaturi često govori o utjecaju negativnog porodičnog okruženja na pojavu maloljetničke delinkvencije. Naime, porodica, kao primarna društvena grupa, ima izuzetno važnu ulogu u pogledu vaspitanja i uvođenja u život mladog čovjeka, počev od njegovog ranog djetinjstva. Pored osiguranja materijalnih i drugih uvjeta života, u porodici se odvija proces vaspitanja i udaraju temelji moralnog, intelektualnog, fizičkog, radnog i estetskog vaspitanja, što ima značajan utjecaj na društveno prihvatljivo ponašanje mladih. Transmisiona uloga porodice u socijalizaciji ličnosti je od posebne važnosti. Ova transmisiona uloga ogleda se u povezivanju primarnog porodičnog svijeta sa svijetom van porodice, i u povezivanju vanjskog svijeta sa porodičnim. Na taj način u porodične odnose unose se društveno pozitivne vrijednosti.

Treba posebno istaći da u procesu socijalizacije lični primjer u porodici igra izuzetno značajnu ulogu, jer se djeca prirodno orijentiraju prema svojim roditeljima, koji su im *obrasci*, kako za ponašanje tako i za zauzimanje stavova o pojedinim pitanjima sa kojima se susreću u životu. Ove, kao i druge, funkcije porodice mogu da ostvare samo one porodice koje su skladne i u kojima vlada porodična harmonija, odnosno sloga, razumijevanje, tolerancija, uvažavanje i sl. Takve porodice su najbolja garancija pozitivnog razvoja i uspješne socijalizacije njenih najmlađih članova. U isto vrijeme, ove porodice predstavljaju snažnu prepreku različitim devijacijama u ponašanju mladih. Zapravo, svojim usklađenim i harmoničnim životom porodica još uvijek predstavlja najdjelotvorniji faktor usmjeravanja i pozitivnog struktuiranja mladih ličnosti.

Porodično okruženje može, pored pozitivnih, vršiti i negativne utjecaje u procesu formiranja svojih najmlađih članova. To se, u prvom redu, odnosi na one porodice koje, zbog različitih uzroka, nisu u stanju da odgovore svom zadatku u pogledu pravilnog vaspitanja i socijalizacije djece. Zato, u nauci s pravom vlada uvjerenje da se objašnjenje delinkventnog ponašanja mladih ne može ni zamisliti bez sagledavanja negativnih uvjeta i utjecaja

kojima su oni izloženi u svojoj porodici. Narušeni porodični odnosi i nasilje u porodici značajno su povezani sa devijacijama u ponašanju mladih.

Teoretičari upozoravaju da su za pojavu delinkventnog ponašanja mladih daleko rizičnije porodice sa formalno očuvanom strukturom ali sa poremećenim porodičnim odnosima, nego porodice kod kojih je poremećena struktura zbog nedostatka jednog roditelja. Stalne konfliktne situacije, alkoholizam i nasilje u porodici, a posebno nasilje nad djecom, mogu ostvaiti trajne posljedice na psihi djece. U ovim porodicama često dolazi do odbacivanja djece, koje, bez obzira na motive, udaljava djecu od porodice, tako da se ona često odaju bježanju, skitnji, agresivnom ponašanju, krađama i drugim oblicima devijantnog ponašanja. Porodice u kojima dolaze do izražaja različiti elementi ili oblici funkcionalne razorenosti i nasilja postaju centar devijantnog pritiska, koji se manifestira preko delinkventnog ponašanja mladih članova.

LITERATURA

- Ajduković Marina (2001.), *Prevenција zlostavljanja i zanemarivanja djece*, Dijete i društvo, Zagreb.
- Ajduković Marina (2001.), *Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji na psihosocijalni razvoj djece*, Dijete i društvo, Zagreb.
- Banjanin-Đuričić Nada (1998.), *Udarac po duši, sociološka studija zlostavljanja dece*, Institut za kriminološka istraživanja, Beograd.
- Buljubašić Suada (2005.), *Maloljetnička delinkvencija*, Arka press, Sarajevo
- Grupa autora (2002.), *Sa one strane tišine, Izvještaj o istraživanju na temu nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini*, Save the Children UK, Sarajevo
- Grupa autora (2004.), *Izvještaj nevladinih organizacija o stanju prava djece u Bosni i Hercegovini*, NVO „Naša djeca“ Sarjevo i NVO „Zdravo da ste“ Banja Luka.
- Killen Kari (2001.), *Izdani, zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- Milosavljević Milosav (1998.), *Nasilje nad decom*, Fakultet političkih nauka, Beograd.

- Milosavljević Mladen (2000.), *Seksualno nasilje nad djecom*, Udruženje građana Obrazovanje građi BiH, Sarajevo.
- Pečnik Ninoslava (2001.), *Teorijski pristupi objašnjenju zlostavljanja i zanemarivanja djece*, Dijete i društvo, Zagreb.
- Reppucci, N. D., Britner, A. P., Woolard, L. J. (1997.), *Preventing child abuse and neglect through parent education*, Paul H. Brookers Publishing Co.

SUMMARY

Violence against the children is serious society's problem which including our country Bosnia and Herzegovina. Although, we can find public statistic datas about family violence, specially violence against the children in family, this problem is very inherent. In fact, social and other services are faced with this problem. However, professionals suppose that dark number of violences very huge, because the fact is that people dont want public speak about that. Like main causes symbolizing are big degree of unemployment, decreasing standard of living, and poorness- which have influence for family in material significant and education of children. Bad familiar relations and associal behaviour some member of family are causes of violences, too. Violence against children can do individuals and institution. The causes all of that for children are enormal. Specially dangerous (and it shows different researchs which worked over world) is fact that if some child was a victim of violence, after when child grow up become a violator. According to this reasons we have to give more attention to this problem for all parts of society.

Key words: violence, violator, physical abuse, emotional abuse, sexual abuse, neglect, disorder in behaviour, delinkvency